

УДК 339.172:336.764(5)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.209.208-214>

Ільчук М.М.
доктор економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Pchuk Mykola
Dr. of Economic Sc.
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5129-6110>

Яворська В.О.
кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Yavorska Valentyna
PhD in Economic Sc.
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2513-8431>

Радько В.І.
доктор економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Radko Vitaliy
Dr. of Economic Sc.
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2840-394X>

ТЕНДЕНЦІЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ДЕРИВАТИВНИМИ КОНТРАКТАМИ НА АЗІЙСЬКИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

Стаття визначає сучасний стан та тенденції розвитку азійських організованих товарних ринків та основні види деривативних контрактів, які застосовуються біржами даного географічного регіону. Виконано аналітичну оцінку основних показників біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих товарних ринках з метою визначення їх трансформаційних змін та перспективних деривативних біржових контрактів в умовах геополітичної нестабільності та посилення цінової волатильності. Вказано на важливість використання біржових деривативних контрактів азійських організованих товарних ринків у забезпеченні конкурентного ціноутворення та прогнозуванні світових цін. Проаналізовано структуру біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих товарних ринках за наявними видами базових активів та біржових строкових контрактів. Проведено порівняльну оцінку темпів зростання біржової торгівлі фінансовими і товарними деривативними контрактами на азійських товарних і фондових біржах. Визначено перспективи азійської біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках.

Ключові слова: біржова торгівля, деривативні контракти, азійські біржі, організовані товарні ринки, ф'ючерси, опціони, біржові активи.

EXCHANGE TRADING ON DOMESTIC CAPITAL MARKETS AND ORGANIZED COMMODITY MARKETS

The article defines the current state and development trends of Asian organized commodity markets and the main types of derivative contracts used by exchanges in this geographical region. An analytical assessment of the main indicators of exchange trading in derivative contracts on Asian organized commodity markets is carried out in order to determine their transformational changes and promising derivative exchange contracts in conditions of geopolitical instability and increased price volatility. The importance of using exchange-traded derivative contracts on Asian organized commodity markets in ensuring competitive pricing and forecasting world prices is indicated. Statistics from the Futures Industry Association indicate an 8.4-fold increase in the number of contracts concluded on Asian exchanges over the past five years. In addition, with the outbreak of the war in Ukraine, there has been an even greater shift in

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Ільчук М.М., Яворська В.О., Радько В.І., 2026

business activity from American and European organized markets to Asian platforms. Thus, compared to the previous year, the growth of exchange trading on Asian organized markets in 2022 was 66%, in 2023 - 104%, and in 2024 - 64%. The structure of exchange trading in derivative contracts on Asian organized commodity markets is analyzed by the available types of underlying assets and exchange-traded futures contracts. A comparative assessment of the growth rates of exchange trading in financial and commodity derivative contracts on Asian commodity and stock exchanges is carried out. The prospects for Asian exchange trading in derivative contracts on organized commodity markets are determined. The main ones of which include the following: economic growth of Asia and its share in global GDP; growth in the share of investment capital of individual and institutional investors; increased accessibility to Asian organized commodity markets through regulatory reform, especially in China; shift in the share of trading from over-the-counter commodity markets to electronic exchange or organized commodity markets; evolution of exchange trading technologies on Asian exchange platforms and development of innovative products for commodity assets; diversification of exchange trading strategies with derivative contracts using commodity and financial assets.

Keywords: exchange trading, derivative contracts, Asian exchanges, organized commodity markets, futures, options, exchange-traded assets.

JEL classification: F31.

Постановка проблеми. В умовах глобальної геополітичної нестабільності та зростання цінової волатильності і цінових ризиків відмічається прискорення перерозподілу міжнародного інвестиційного капіталу та зростання популярності азійського біржового регіону, особливо після початку війни в Україні.

За таких умов, інвестиційні ресурси глобального рівня не тільки перемістились у азійський регіон, а також забезпечили зростання зацікавленості з боку біржових учасників до нових видів деривативних контрактів.

Деривативні контракти являються ефективними інструментами для управління цінових ризиків, а також виступають важливими інвестиційними ресурсами для формування інвестиційних портфельів довгострокового та короткострокового характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями специфіки біржової торгівлі деривативними контрактами займається велика кількість вітчизняних і зарубіжних вчених та біржових практиків. Серед вітчизняних вчених, які описують економічну сутність та особливості використання деривативних контрактів можна відзначити праці В. Гниляк [1-2], В. Гоффе та інших. Вивчення міжнародного досвіду біржової торгівлі на організованих товарних ринках досить конструктивно описуються Ю. Рубаном, М. Солодким [1, 3]. Грунтовні дослідження вітчизняних та міжнародних організованих товарних ринків та особливостей використання деривативних контрактів в управлінні ціновими ризиками висвітлюються у працях А. Масло [5]. Водночас дослідженнями фінансових деривативних контрактів в Україні також займається значна когорта науковців, серед яких класичні праці можна знайти у Л. Примостки й О. Сохацької.

Відсутність стабільності глобальної фінансової системи, а також трансформаційні зміни на міжнародних біржових майданчиках, які відбуваються майже щоденно, викликають потребу у системності проведення досліджень стану та тенденцій розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за географічним зонуванням.

Вищевказане свідчить про актуальність обраної тематики. Водночас недостатньо висвітленими у вітчизняних наукових джерелах залишаються питання, пов'язані з дослідженнями особливостей

функціонування і розвитку перспективних географічних біржових зон, зокрема азійського організованого товарного ринку, визначення його тенденцій розвитку у глобальних масштабах.

Метою статті є оцінка стану та тенденцій розвитку біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих товарних ринках у сучасних умовах.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано аналітичний метод, який надав можливість провести аналіз основних показників біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих товарних ринках, системний метод та метод порівняння забезпечили можливість визначити структуру біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках з метою виявлення особливостей та тенденцій розвитку азійських бірж на глобальних організованих товарних ринках.

Виклад основних результатів дослідження. Історія біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих товарних ринках являється однією з найстаріших у світі. Перші згадки про діяльність азійського організованого товарного ринку були пов'язані з діяльністю японської рисової біржі Dojima Rice Exchange, створеної в середині XVII ст. [1-6].

Перші деривативні контракти на азійських товарних ринках укладались на рис і називались «rice tickets» [6], особливістю їх застосування була пов'язана з строковим характером даних угод. Учасники організованих товарних ринків мали можливість купувати і продавати рис за заздалегідь випущеними та проданими через товарну біржу рисовими квитками. Дані види контрактів стали прототипами сучасних форвардних угод на міжнародних організованих товарних ринках.

У сучасних умовах азійські організовані товарні ринки являються ключовими у забезпеченні діяльності міжнародних організованих ринків деривативних контрактів.

Азійський біржовий регіон, враховуючи те, що він включає також Тихоокеанський регіон, часто у наукових та літературних джерелах називається Азійсько-Тихоокеанським регіоном (Asia-Pacific region –APAC) [4, С. 196-197, 7].

Оцінка показників біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках фінансових і товарних активів свідчить про швидкі

темпи приросту і домінування даного географічного регіону у світі за останнє десятиліття (рис. 1.) [7].

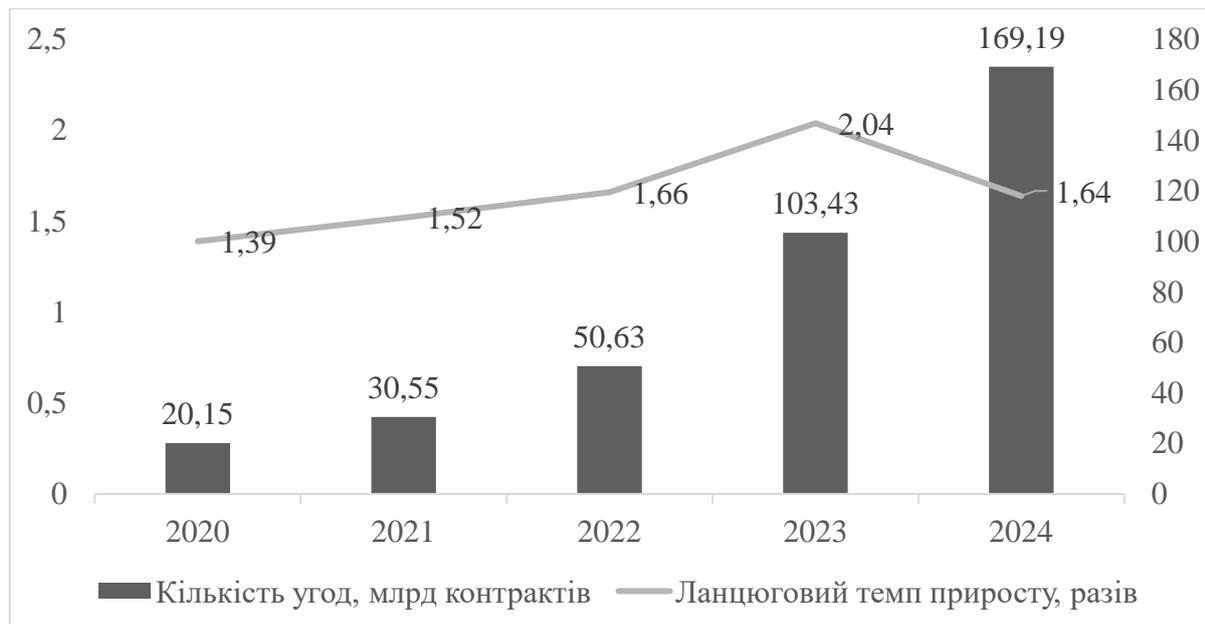

Рис. 1. Динаміка біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках, млрд угод
Джерело: побудовано на основі [7]

Статистичні дані Асоціації ф'ючерсної індустрії вказують про зростання кількості укладених угод на азійських біржах у 8,4 рази за останні п'ять років. Крім того, з початком війни в Україні, спостерігається ще більше зміщення ділової активності з американського та європейського організованих ринків на азійські майданчики. Так, порівняно з попереднім роком приріст біржової торгівлі на азійських організованих ринках у 2022 р. склав 66%, у 2023 р. – 104%, а у 2024 р. – 64%. Лише з 2025 р. спостерігається зниження темпів приросту в даному регіоні.

До найбільших бірж азійського регіону у 2024 р. відносились: National Stock Exchange of India, BSE, Korea Exchange, Zhengzhou Commodity Exchange, Dalian Commodity Exchange, Shanghai Futures Exchange [7].

Оцінка структури біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських біржах свідчить про рекордні показники опціонної біржової торгівлі. Ще п'ять років назад частка ф'ючерсних та опціонних контрактів була у співвідношенні 52% до 48%, а у 2024 році вона змістилась до: 7% до 93% (рис. 2.).

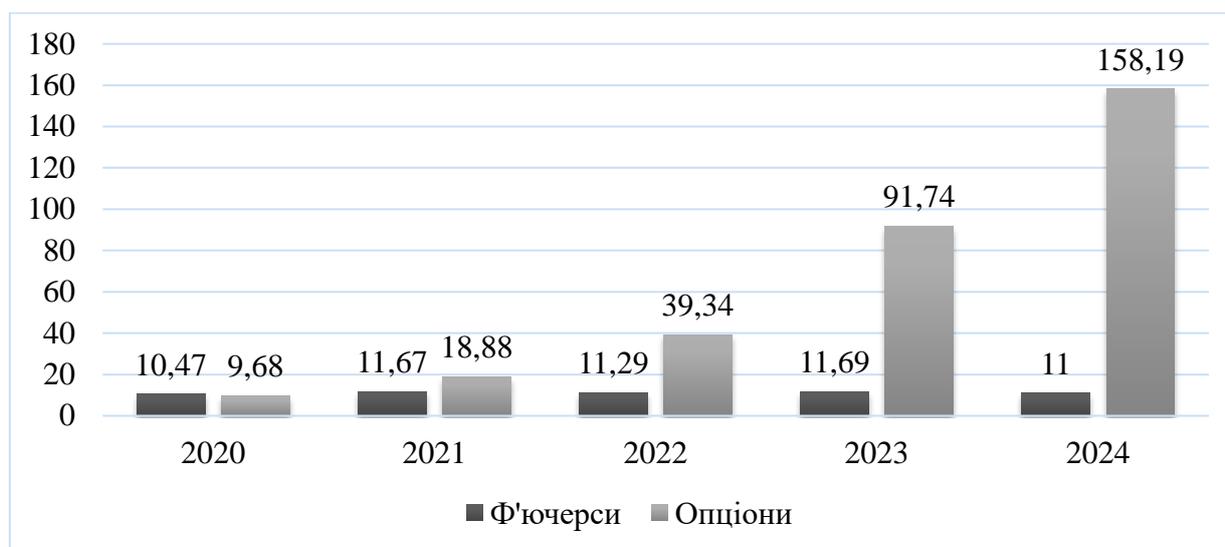

Рис. 2. Структура біржової торгівлі за видами деривативних контрактів на азійських організованих ринках, млрд угод
Джерело: побудовано на основі [7]

Стрімке зростання біржової торгівлі опціонними контрактами вказує на зростання зацікавленості з боку

біржових учасників до даного виду біржового деривативу на глобальному рівні.

Порівняльна структура біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках за видами базових активів свідчить про значну перевагу на користь фінансових активів [7].

Як бачимо з рис. 3., біржова торгівля

деривативними контрактами на організованих товарних ринках за останні п'ять років зросла з 6,38 до 8,51 млрд контрактів або на 33%. Проте, якщо поглянути у співвідношенні до темпів приросту показників біржової торгівлі деривативними контрактами на фінансові активи до товарних активів, то ця частка поступово скоротилась з 32% у 2020 р. – до 5% у 2024 р.

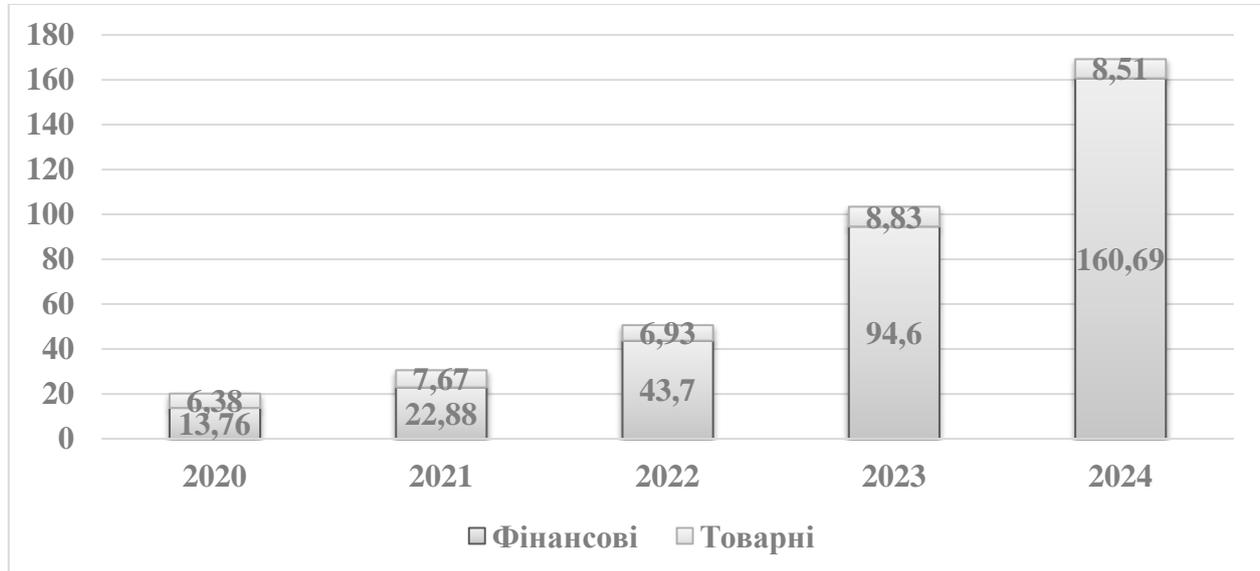

Рис. 3. Структура біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках за видами активів, млрд угод
Джерело: побудовано на основі [7]

Необхідно також зазначити, що частка азійських бірж значно зросла в останні роки (рис. 4.).

Рис. 4. Частка міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих ринках за географічним зонуванням у 2024 р.
Джерело: побудовано за даними [7]

Динамічний приріст частки азійських біржових ринків за останні кілька років пояснюється нестабільністю на європейських та американських організованих ринках і частковим переходом інвестиційного капіталу

на азійські біржові майданчики, які також стали досить популярними серед глобальних інвесторів з 2010 р.

Доступність до усіх азійських бірж зросла завдяки поширенню використання електронної технології

біржової торгівлі, відомої нині технології – Інтернет-трейдингу. Швидкий вхід та вихід з біржових позицій, а також використання розрахункового типу біржових деривативних контрактів на організованих товарних і фінансових ринках забезпечило можливість у розміщенні міжнародного інвестиційного капіталу.

Враховуючи те, що більшість деривативних контрактів нині можна закрити без поставки реальних активів, дані строкові інструменти на організованих товарних ринках стали універсальними угодами фінансового характеру, незважаючи на те, які базові активи лежать у їх основі, а саме фінансові чи товарні. Проте, не всі базові активи нині виступають біржовими, адже не піддаються використанню стандартизованих підходів.

У зв'язку з цим, доцільно розглянути основні види фінансових та товарних базових активів, які нині

реалізуються на азійських організованих ринках.

За даними Асоціації ф'ючерсної індустрії, обсяги міжнародної біржової торгівлі за видами фінансових і товарних активів групуються за наступними базовими активами [7]:

- група фінансових активів включає: валютні курси, відсоткові ставки та інструменти фондового ринку;

- група товарних активів включає: енергоресурси, метали, сільськогосподарську продукцію та інші види активів.

Оцінка показників біржової торгівлі на азійських організованих ринках за видами фінансових інструментів за останні п'ять років свідчать про швидкий приріст у 2024 р. – на 70% (табл. 1.).

Таблиця 1

Структура біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках за видами фінансових інструментів, млрд угод

Види фінансових інструментів	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024 р. до 2023 р., +/-%
Цінні папери	11,18	19,44	38,01	89,16	158,91	+78
Відсоткові ставки	0,22	0,21	0,22	0,25	0,30	+20
Валютні курси	2,36	3,23	5,47	5,19	1,48	-71
Всього	13,76	22,88	43,70	94,60	160,69	+70

Джерело: побудовано за даними [7]

Біржова торгівля деривативними контрактами на фінансові інструменти на організованих азійських ринках вказує, що найбільшою популярністю серед інвесторів користувались біржові активи фондового ринку, приріст яких у 2024 р. склав 78%, переважно за рахунок боргових цінних паперів, фондових індексів та біржових інструментів ETF.

Незначний приріст біржової торгівлі деривативними контрактами на відсоткові ставки (20%) у 2024 р. спостерігався на азійських організованих ринках, тоді як кардинальні скорочення відбулись у структурі біржової торгівлі деривативними контрактами на валютні

курси (-71%).

Варто відмітити, що скорочення обсягів біржової торгівлі деривативними контрактами на валютні курси спостерігалось і на американських та європейських біржових майданчиках. Така ситуація може бути пояснена курсовою нестабільністю та непередбаченістю на більшості валютних ринків.

У 2024 році обсяги біржової торгівлі деривативними контрактами на товарні активи на азійських організованих товарних ринках вказують про незначні скорочення (-4%) порівняно з попереднім роком – після значного приросту (+27%) у 2023 році (табл. 2.).

Таблиця 2

Структура біржової торгівлі деривативними контрактами на азійських організованих ринках за видами товарних активів, млрд угод

Види товарних активів	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024 р. до 2023 р., +/-%
Енергоресурси	1,04	0,81	0,68	0,95	1,19	+25
Метали	1,80	2,23	1,82	2,08	2,58	+24
Сільськогосподарська продукція	2,08	2,35	1,94	2,60	2,46	-5
Інші види	1,46	2,28	2,49	3,20	2,26	-29
Всього	6,38	7,67	6,93	8,83	8,51	-4

Джерело: побудовано за даними [7]

Найбільше зростання у 2024 р. серед усіх товарних активів зафіксовано у групах: «енергоресурси» – +25%, «метали» – +24%, тоді як незначне падіння біржової торгівлі деривативними контрактами на

сільськогосподарську продукцію (-5%) вказує про зниження зацікавленості з боку інвесторів до даного біржового активу та використання його, переважно, з метою хеджування цінових ризиків на організованих

товарних ринках.

На азійських організованих товарних ринках у 2024 р. частка біржової торгівлі деривативними контрактами на метали склала найбільшу частку, а саме 2,58 млрд угод (30%), друге місце було відведено біржовій торгівлі деривативними контрактами на сільськогосподарську продукцію – 2,46 млрд угод (29%), частка інших активів склала – 27%. Найменша частка приходилась на біржову торгівлю деривативними

контрактами на енергоресурси – 1,19 млрд угод (14%).

Оцінка структури біржової торгівлі деривативними контрактами на сільськогосподарську продукцію на азійських організованих товарних ринках свідчить про те, що, незважаючи на зниження загальних об'ємів торгівлі даними видами біржових активів, по деяких спостерігалось підвищення кількості укладених угод у 2024 р. (табл. 3.).

Таблиця 3

Структура біржової торгівлі деривативними контрактами на сільськогосподарські активи на азійських організованих ринках, млрд угод

Види сільськогосподарських активів	2023 р.	2024 р.	Частка у загальній структурі, %	Зміна 2024 р. до 2023 р., +/- %
Всього сільськогосподарські активи, у т.ч.:	2,60	2,46	100	-5
ріпак	0,47	0,53	22	+13
соєвий шрот	0,41	0,49	20	+20
пальмова олія	0,28	0,29	11	+4
кукурудза	0,25	0,22	9	-12
соєва олія	0,22	0,16	7	-27
каучук	0,13	0,15	6	+15
бавовна	0,21	0,14	6	-33
цукор	0,24	0,13	5	-46
інші види	0,39	0,35	14	-10

Джерело: побудовано за даними [7]

Аналіз статистичних даних Асоціації ф'ючерсної індустрії свідчить про найбільше зростання обсягів біржової торгівлі деривативними контрактами на ріпак (+ 13%), соєвий шрот (+ 20%) та каучук (+ 15%) у 2024 р. на азійських організованих ринках сільськогосподарської продукції.

Натомість, відбулось скорочення обсягів торгівлі деривативними контрактами на кукурудзу (- 12%), соєву олію (- 27%), бавовну (- 33%) та цукор (- 46%) у 2024 р. на азійських організованих ринках сільськогосподарської продукції. Вище вказана ситуація була пов'язана із загальними тенденціями на глобальних організованих товарних ринках деривативних контрактів.

Таким чином, азійські організовані товарні ринки деривативних контрактів стали швидко зростаючим сегментом глобальних організованих ринків товарних активів. Результати проведеного аналізу дозволили виділити перспективні напрями розвитку азійських організованих товарних ринків, серед основних з яких можна перерахувати наступні:

- економічне зростання Азії та її частки в глобальному ВВП;
- зростання частки інвестиційного капіталу індивідуальних та інституційних інвесторів;
- підвищення рівня доступності до азійських організованих товарних ринків через реформування системи регулювання, особливо в Китаї;
- зміщення частки торгівлі з позабіржових товарних ринків на електронні біржові або організовані товарні ринки;
- еволюція технологій біржової торгівлі на азійських біржових майданчиках та розробка інноваційних

продуктів на товарні активи;

- диверсифікація стратегій біржової торгівлі деривативними контрактами з використанням товарних і фінансових активів.

Висновки. Отже, використання деривативних контрактів на міжнародних організованих товарних ринках відіграє ключову роль у здійсненні трансферту іноземного інвестиційного капіталу. Метою таких трансфертів являється управління цінними ризиками та мінімізація їх впливу на світове ціноутворення спотових ринків фізичних товарів. Ціни деривативних контрактів провідних азійських організованих товарних ринків досить успішно використовуються у прогнозуванні цінової кон'юнктури, що робить їх досить ефективними у розробці та застосуванні різних спекулятивних стратегій біржової торгівлі. У зв'язку з цим, об'єми міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами в останні роки сягнули нових рекордних показників завдяки зростанню біржової торгівлі у азійсько-тихоокеанському регіоні.

Зростання ролі азійських організованих товарних ринків викликає посилення вимог до прозорості біржових операцій. Зважаючи на це, очікується підвищення ролі азійських організованих товарних ринків у найближчу перспективу, що можна підтвердити зростанням попиту та біржові інструменти даного регіону як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також через інтеграцію у глобальні організовані ринки. Підвищення рівня гармонізації системи регулювання азійських ринків зі світовими і покращення технологічного забезпечення азійських бірж, робить дані ринки високочоконкурентними та більш впливовими на глобальні зміни.

Список використаних джерел:

1. Солодкий М.О., Гниляк В.О. (2012). Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Аграр Медія Груп, 238 с.
2. Гниляк В.О. (2006). Методологічні аспекти формування поняття деривативу. Агроінком, № 1. С. 72–74.
3. Солодкий М. (2020). О. Аналіз і прогнозування біржового ринку : навч. посіб. Київ : ФОП Ямчинський, 642 с.
4. Ільчук М.М., Яворська В.О. (2024). Міжнародна біржова діяльність : навч. посіб. Київ : НУБІП України, 366 с. URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/handle/123456789/2562>
5. Масло А.І. (2025). Тенденції та перспективи розвитку організованих товарних ринків. Економіка та суспільство, № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-99>
6. The Origins of Commodities Exchanges, Futures, Options, and the C-Market. (2024). EFICO. URL: <https://efico.com/news/the-origins-of-commodities-exchanges-futures-options-and-the-c-market/>
7. Futures Industry Assosiation. URL: https://www.fia.org/fia/etd-tracker?utm_source=FIAWeb&utm_medium=HPMP
8. Derivatives Usage and the Buy Side: Asia-Pasific Perspectives. (2024). ISDA. URL: <https://www.isda.org/2024/11/18/derivatives-usage-and-the-buy-side-asia-pacific-perspectives/>

References:

1. Solodkyi, M.O., & Hnyliak, V.O. (2012). *Birzhovi tovarni deryvatyvy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Commodity derivatives: theory, methodology, practice] : monograph. Kyiv : Agrar Media Group, 238 p. [in Ukrainian].
2. Hnyliak, V.O. (2006). *Metodolohichni aspekty formuvannia poniattia deryvatyvu* [Methodological aspects of the formation of the concept of derivative]. *Agroinkom*, No. 1. Pp. 72–74. [in Ukrainian].
3. Solodkyj, M.O. (2020). *Analiz i prohnozuvannia birzhovoho rynku: navchalnyi posibnyk* [Analysis and forecasting of commodity exchange market: tutorial], Kyiv : FOP Yamchyns'kyj, 642 p. [in Ukrainian].
4. Il'chuk, M.M. & Yavors'ka, V.O. (2024). *Mizhnarodna birzhova diialnist* [International Exchange Activities] : tutorial. Kyiv: NUBIP Ukrainy, 366 p. Retrieved from: <https://dglib.nubip.edu.ua/handle/123456789/2562> [in Ukrainian].
5. Maslo, A.I. (2025). *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku orhanizovanykh tovarnykh rynkiv* [Trends and prospects for the development of organized commodity markets]. *Economy and society*, Vol. 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-99> [in Ukrainian].
6. The Origins of Commodities Exchanges, Futures, Options, and the C-Market. (2024). EFICO. Retrieved from: <https://efico.com/news/the-origins-of-commodities-exchanges-futures-options-and-the-c-market/> [in English].
7. Futures Industry Assosiation. Retrieved from: https://www.fia.org/fia/etd-tracker?utm_source=FIAWeb&utm_medium=HPMP [in English].
8. Derivatives Usage and the Buy Side: Asia-Pasific Perspectives. (2024). ISDA. Retrieved from: <https://www.isda.org/2024/11/18/derivatives-usage-and-the-buy-side-asia-pacific-perspectives/> [in English].

Дата надходження статті: 09.01.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 23.01.2026 р.